

Оршил

Төв аймгийн Баянцагаан сумын нутагт орших Чулуут цагаан дэл /ЧЦД/-ийн уурхай нь 1982 оноос ил уурхайн олборлолтын үйл ажиллагаа явуулж, олборлосон хүдрээс гар ялгалтын аргаар 75%-ийн CaF_2 агуулгатай жилд дунджаар 20000 тн бүхэллэг хайлуур жонш бэлтгэн экспортлодог.

“Монголчехметалл” ХХК нь 2014, 2020 онуудад уул уурхайн зураг төсөл, судалгааны “Гложекс” ХХК-аар Чулуут цагаан дэлийн хайлуур жоншны ордыг ил аргаар ашиглах баяжуулах үйлдвэрийн ТЭЗҮ-ийн тодотгол хийлгэж, ЭБМЗ-өөр баталгаажуулсан.

Тус компани мөн 2021 онд тус компани ЧЦД-ийн уурхайн Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээ /БОНБНҮ/-ний тодотголыг баталгаажуулсан.

2023 онд тус компани жилд 200 мян тн хайлуур жоншны хүдэр боловсруулж, баяжуулах Баяжуулах үйлдвэр барьж ашиглалтанд оруулсан.

2025 оны уулын ажлын төлөвлөгөөний гүйцэтгэл

ЧЦД -ийн уурхай 2025 онд уулын ажлын төлөвлөгөөгөөр хүдрийн 2, 3, 5-р биетүүдийн 0.9 га талбайд олборлолт явуулж, 2678,79 мян м3 хөрс хуулж, 386,97 мян тн хүдэр олборлож боловсруулж, 65-75%-ийн дундаж агуулгатай 80000 тн жонш, 35% агуулгатай хүдэр 120000 тн, 95-97%-ийн дундаж агуулгатай 80000 тн флотацийн баяжмал гаргаж, ОХУ болон БНХАУ-д борлуулахаар тусгасан.

Тус компани 2025 онд хүлээгдэж байгаа гүйцэтгэлээр нийт 1216,07 мян м3 хөрс хуулж, 425,780 мян тн хүдэр олборлож боловсруулж, 65-75%-ийн дундаж агуулгатай 24000 тн жонш, 35% агуулгатай хүдэр 80000 тн, 97% агуулгатай баяжмал 32000 тн-ыг гаргаж, ОХУ болон БНХАУ-д борлуулаад байна.

1. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт

Уурхайгаас хүдэр олборлох, ачиж тээвэрлэх үед тоос босож хөрс, ургамал, орчныг дарах, ажиллагсад, ойр байгаа нутгийн иргэдийн амьсгалах агаар бохирдох тул тоосжилтын нөлөөллийг бууруулах зорилгоор 2025 онд дараах арга хэмжээг авсан:

1. ЧЦД уурхайгаас Мааньт дахь борлуулалтын хэсэг хүртэлх 48 км хайрган хучилттай замыг засварласан.

2. Уурхайн орчимд тоосжилтийг дарах зорилгоор гол замуудыг усалж байсан.

Сөрөг нөлөөг бууруулах арга хэмжээнд 2025 онд **1055,9 сая төгрөг** зарцуулсан.

2. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөөний биелэлт

Чулуут цагаан дэлийн уурхай 2025 оны уулын ажлын төлөвлөгөөнд: Дотоод овоолгоор 2-р биетийн өмнө хэсэгт 1,0 га талбайд техникийн нөхөн сэргээлт хийх ба 2025 онд хуулах хөрснөөс 250 мян.м3 хөрсийг дотоод овоолгоор техникийн нөхөн сэргээлт хийж, өмнө жилийн техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн 1,5 га талбайд хар шороон хөрс буулгаж, түрж тэгшилж, мэргэжлийн байгууллагаар ерхөг, царгас, согоовор зэрэг бэлчээрийн ургамлын үр суулгуулж стандартын дагуу биологийн нөхөн сэргээлт хийлгэхээр тусгасан.

2025 онд тус компани “Тэрбум мод” төслийн хүрээнд уурхайн тусгай зөвшөөрлийнхөө талбайд 10000ш Улиас, Хайлаас, Шар хуайс зэрэг мод, Баян суман дахь Борлуулах хэсгийн талбайд 100ш Улиас мод тарихаар тусгасан.

Дэйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээнд: Баянцагаан суманд Улиас, Хайлаас модны суулгац 1000ш –г хандивлахаар тусгасан.

Орчны хяналт шинжилгээ: уурхайн хөрсний тогтсон 2 цэгээс 1,1 ш дээжийг улирал бүр, унд ахуйд ашиглаж буй худгаас улирал бүр усны 1 дээж авч Геологийн төв лаборатори болон ШУА-ийн Геоэкологи, Газарзүйн хүрээлэнд шинжилгээ хийлгэхээр тусгасан.

2025 онд орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр, нөхөн сэргээлтийн зардалд **нийт 293,6 сая төг/хяналтын хуудсаар 9,7 сая төг/** зарцуулахаар тусгасан. /Техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт, дүйцүүлэн хамгаалах нөхөн сэргээлт, бусад холбогдох зардлууд уурхайн олборлолтын зардалд суусан/

Гүйцэтгэл: 2025 онд хүдрийн 2-р биетийн өмнө жилүүдэд ашигласан 1,0 га талбайд 250 мян м3 хөрс дүүргэж тэгшлэн, техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн.

Мөн 1,5 га талбайд, шимт хөрсөөр хучиж Царгас, Согооворын үр тарьж ургуулж, биологийн нөхөн сэргээлт хийсэн.

2025 онд тус компани “Тэрбум мод” төслийн хүрээнд уурхайн тусгай зөвшөөрлийн талбайдаа 3 настай Улиас 6000ш, Хайлаас 3000ш, Бургас Агч 2000ш тарьсан бөгөөд мөн Улиас харандаагаар 10000ш, нийт 21000ш мод тарьсан. Баянцагаан суманд Хайлаас 500ш, Улиас, Хайлаас 1500ш мод өгсөн.

Орчны хяналт шинжилгээ: Байгаль орчны судалгаа шинжилгээний төвөөс хөрсний 15 цэг, усны 2 худгаас дээж авч, нийт 17 ш дээжинд шинжилгээ хийлгэсэн.

Дүйцүүлэн хамгаалах нөхөн сэргээлт: Төв аймгийн Баян сумын нутагт 1,4 га талбайг түрж тэгшилж хар шороогоор хучин, үр цацаж, техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийсэн.

ЧЦД уурхайгаас Мааньт дахь борлуулалтын хэсэг хүртэлх 48 км хайрган хучилттай замыг дахин засварласан.

БОНБНҮнэлгээнд тусгасны дагуу 2025 онд БОНС санд 26,3 сая төг төгрөг төвлөрүүлсэн.

2025 онд орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр, нөхөн сэргээлтийн зардалд нийт **751,7** сая төг зарцуулсан.

Техникийн нөхөн сэргээлт:

Хүдрийн 2-р хүдрийн биетийн өмнө хэсэгт өмнө жилүүдэд ашигласан 1,0 га талбайд 250 мян м3 хөрс дүүргэж тэгшилж, техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн. Талбайд уурхайн 2025 онд хуулсан 100 мян м3 хөрс, хажуу талд байсан 3 овоолгуудыг түрж, хийж тэгшилсэн. /эдгээр ажлын зардал **140 сая** төг уурхайн олборлолтын зардалд суусан/

Биологийн нөхөн сэргээлт:

2-р биетийн 1,5 га талбайг хар шороон хөрсөөр хучиж, биологийн нөхөн сэргээлт хийж, Царгас, Согооворын үр суулгасан. Биологийн нөхөн сэргээлтэд **51,0 сая төгрөгийн** зардал гаргасан.

3. Дүйцүүлэн хамгаалах нөхөн сэргээлт

Дүйцүүлэн хамгаалах ажлын хүрээнд: 2025 онд Баян сумын нутаг Бортолгой нэртэй газарт эвдэрсэн 1,4 га талбай бүхий 2 карьерыг түрж тэгшилж, хар шороогоор хучиж,

бэлчээрийн ургамлын үр цацаж, техникийн болон биологийн нөхөн сэргээлт хийсэн. Баянцагаан сумын 1, 2-р багийн 30 айлын өвөлжөө бууц түрэх ажилд 1 ачигч техникийг 14 хоног ажиллуулсан.

2025 дүйцүүлэн хамгаалах нөхөн сэргээлтийн ажлын хүрээнд нийт **80,0 сая** төгрөг зарцуулсан.

Тэрбум мод

2025 онд тус компани “Тэрбум мод” төслийн хүрээнд уурхайн тусгай зөвшөөрлийн талбайдаа 3 настай Улиас 6000ш, Хайлаас 3000ш, Бургас Агч 2000ш тарьсан бөгөөд мөн Улиас харандаагаар 10000ш, нийт 21000ш мод тарьсан. Баянцагаан суманд Хайлаас 500ш, Улиас, Хайлаас 1500ш мод өгсөн бөгөөд энэхүү хөтөлбөрийн хүрээнд **45,0 сая** төгрөг зарцуулсан.

4. Хог хаягдлын менежментын тайлан

Уурхайн хатуу хаягдал болох хоосон чулуулгийг өмнө жилүүдэд олборлосон хоосон талбайд хийж, дүүргэж тэгшилж, техникийн нөхөн сэргээлтэнд ашигласан. Ахуйн хог хаягдлыг хогийн цэгт цуглуулж, ангилан ялгаж, цэвэрлэн шатааж, ариутгасан.

“Түмэн эгшиг” ХХК-тай Аюултай хог хаягдал зайлуулах гэрээ байгуулж, хог хаягдлыг устгуулсан. 2025 онд хог хаягдлын төлбөрт **38,4 сая төгрөг** төлсөн.

5. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

ЧЦД уурхайд 2025 онд хөрсний 15 цэг, усны 2 худгаас дээж авч, нийт 17 ш дээжийг ШУА-н Газар зүй, Гео экологийн хүрээлэнд шинжилгээ хийлгэсэн. Орчны хяналт шинжилгээнд 2025 онд **11,0 сая төгрөг** зарцуулсан.

6. Удирдлага зохион байгуулалт

ХАБЭА, БО-н орон тооны мэргэжилтэн 4 хүн авч ажиллуулж, баг бүрдүүлж, ХАБЭА болон нөхөн сэргээлтийн зөвлөн туслах үйлчилгээ авч, БОТ, ХАБЭАТ, ГАБТ, ДХТ хууль журмуудын талаар 2 удаа сургалт явуулсан. Уурхайд орон тооны мэргэжлийн 2 эмч ажиллуулж, ажилчдыг байнгын хэрэгцээт эм тариа, аптекаар үнэгүй хангаж, эмчилгээ хийх болсон.

Сум баг орон нутагт 300 гаруй сая төг хандив өгсөн бөгөөд 2025 онд Удирдлага зохион

байгуулалтын арга хэмжээнд **360** сая төг зарцуулсан.

**7. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд
өртөгч оршин суугчид оролцогч талуудад тайлагнах**

Олборлолтын болон нөхөн сэргээлтийн ажлын тайланг орон нутгийн сум багийн хуралд 3 удаа тайлагнасан.

Нөхөн сэргээлтэд зарцуулсан зардлын тайлан

2025 онд ЧЦД уурхайн Менежментийн төлөвлөгөөнд байгаль орчин хамгаалах нөхөн сэргээлтийн ажилд **293,6 сая** төг зарцуулахаар төлөвлөснөөс гүйцэтгэлээр 2025 онд орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр, нөхөн сэргээлтийн зардалд нийт **751,7 сая төгрөг** зарцуулсан.